

KORONAVİRÜS SALGINININ EKONOMİK ETKİLERİ VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİNE İLİŞKİN BASIN AÇIKLAMASI

Ülkemizde koronavirüs salgının ortaya çıkmasının hemen ardından 17 Mart 2020 tarihinde bir basın açıklaması yaparak salgının özellikle ekonomimiz üzerindeki etkilerini sınırlandırmaya yönelik önerilerimizi kamuoyu ile paylaşmıştık.

Bu çerçevede, krizle mücadelede en temel önceliğin, insanımızın sağlığının ve yaşam hakkının korunması olması gerektiğini vurgulamıştık. Bu krizle mücadelede hayatlarını risk altına atarak çok zor koşullarda ve büyük fedakârlıklarla çalışan sağlık personelinin yaşamlarının korunması, çalışma koşullarının iyileştirilmesi, maddi ve manevi her türlü ihtiyaçlarının süratle karşılanmasının da en temel önceliklerden birisi olması gerektiğinin altını çizmiştik.

Geçen bir ay içerisinde Hükümet ve ilgili kurumlar krizle mücadeleye ilişkin tedbirlerini açıkladılar. Son olarak, 16 Nisan 2020 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde kabul edilen 18 maddelik bir yasa ile ilave tedbirler yürürlüğe konuldu.

Likiditeye erişim, kredi kanallarının açık tutulması, firmalar üzerindeki mali yükümlülüklerin ertelenmesi, İşsizlik Fonu imkânlarının ve kısa çalışma ödeneğinin kullanılması gibi önerdiğimiz tedbirlerin bir bölümünün hükümet ve diğer kurumlarca açıklanan paketlerin içinde yer alması memnuniyet vericidir.

Ancak, açıklanan paketler doğru alanlara odaklanma ve büyüklük bakımından oldukça yetersiz kalmıştır.

Hükümetin açıkladığı paketin Millî gelire oranı (yüzde 2) diğer ülkelerin açıkladığı tedbirlerle karşılaştırıldığında oldukça düşük düzeydedir. Üstelik bunun önemli bir kısmı nakit ve gerçek anlamda destek değildir. Emekli ikramiyeleri gibi zaten yapılacak ödemelerin destek kapsamında sayılması doğru değildir. Açıklanan pakette konut alımında kredilendirme oranının artırılması, uçak biletlerindeki KDV oranının düşürülmesi gibi krizle mücadelede etkisi önemsiz veya çelişkili tedbirlerin yer alması Hükümetin konuya yaklaşımına ve alınan diğer tedbirlere olan güveni sarsmıştır.

Türkiye’de ekonomik tedbirler parça parça açıklanmaktadır. Ekonomik tedbirlerin başta ilgili sivil toplum örgütleri, akademik dünya olmak üzere toplumun bütün kesimleri ile istişare yaparak bütün hâlinde planlanması ve bir zaman çizelgesi dâhilinde uygulanacak desteklerin aşama ve paketleri kamuoyu ile paylaşılmalıdır. Tedbirler sektörel ayırım gözetilmeksizin bütün sektörler ve işletmeler için yapılmalıdır. Zira krizden birkaç sektör hariç bütün sektörler farklı düzeyde de olsa etkilenmekte olup bütün sektörlerin ve en küçüğünden en büyüğüne tüm işletmelerimizin ayakta kalmaları birinci önceliğimiz olmalıdır.

Bu krizle mücadelede likidite, kredi ve vergi erteleme önlemleri önemli olmakla birlikte, krizin sadece bu önlemlerle aşılacağı açıktır.

Bu krizin ekonomi üzerindeki etkileri ile mücadelede **en temel öncelik iş, istihdam ve gelir kayıplarının önüne geçmek olmalıdır.** Bu çerçevede:

1. İşsizlik Fonundan yararlanma ile kısa çalışma ödeneğinden yararlanma koşulları ve yararlanma süresi ile yararlanma miktarlarında ilave esnekliklere gidilmelidir.
  - Mevcut şartları taşımayanlar ile istihdama yeni girmiş kişilerin istihdamının korunabilmesi ve çalışanların gelir kaybını önlemesi açısından kısa çalışma ödeneği yararlanma şartları işsizlik sigortası şartlarından ayrılmalıdır.
  - Kısa çalışma ödeneğinde yararlanılacak miktarın alt sınırı (işçinin son on iki aylık maaş ortalamasının yüzde 60’ı) ilk üç ay için yüzde 100’e sonraki üç ay için yüzde 80’e çıkarılmalıdır.
  - Kısa çalışma yapılan süre işsizlik ödeneğinden mahsup edilmemelidir. Mevcut uygulamada bu durumu belirlemeye Cumhurbaşkanı yetkilidir. Kişinin hak kaybına uğramaması için kısa çalışma ödeneğinden yararlanılan sürelerin işsizlik ödeneğinden mahsup edilmemesi sağlanmalıdır.
  - Son yapılan yasal düzenlemeyle işten çıkarma yasağı ile birlikte ücretsiz izne çıkarma imkânı verilmesi olumludur. Bunun 15 Mart sonrasında işten çıkarılan ve işsizlik ödeneğinden ve kısa çalışma ödeneğinden yararlanmayanlara sağlanması da olumlu bir adımdır. Diğer yandan sağlanacak destek mevcut yoksulluk, açlık sınırı göz önüne alındığında ve kısmi çalışma ödeneği ile İşsizlik Sigortası Fonundan sağlanan destek ile karşılaştırıldığında düşüktür. Devletin ödemeyi taahhüt ettiği tutar 1.177-TL’dir. 2020 için belirlenen asgari ücret ise 2.324-TL’dir. Asgari ücretin bile yetersizliği tartışılırken 1.177-TL’nin çok yetersiz olduğu açıktır. İlave

olarak, bu desteğin çalışanlara daha fazla imkân sağlayacak seçeneklerden kaçınma yolu olarak istismar edilmemesi için gerekli tedbirler alınmalıdır.

- Bu dönemde en kırılgan kesim, işsizlik fonu ve kısmi çalışma ödeneği gibi imkânlardan yararlanmayan sayıları yaklaşık 9 milyonu bulan kayıt dışı çalışanlardır. Bunlara ilişkin bir tedbir bir öneri de yoktur. Bu kesim daha çok gündelikçi yevmiyeci veya kendi başına çalışan küçük esnaf ve onların yanında çalışanlar, pazarcılar temizlikçiler, inşaatlarda çalışanlar, restoran ve kafelerde çalışanlar ile küçük merdiven altı işletmelerde çalışan işçilerdir. Bunlara ancak sosyal yardım vakıfları aracılığı ile yardım yapılabilir. Bu vakıflara verilen 2 milyar lira ek yardım tutarı oldukça yetersizdir ve bu yardımlar büyük ölçüde kayıtlı olanlara verilmiştir. Bu vakıflara ilave yardım ödeneği ayrılmalıdır. Yardımlar objektif kriterlere göre tüm ihtiyaç sahiplerine sağlanmalıdır.
  - İhtiyaç sahibi ailelere yapılacak nakdi sosyal yardımların kapsamının 2,1 milyon aileden 4,3 milyon aileye çıkarılması isabetli olmuştur. Yaşanan krizin derinliği ve süresi dikkate alındığında, bu amaçla sağlanan destek ve ayrılan toplam kaynak daha da artırılmamalıdır. Devletten kriz öncesi düzenli olarak Sosyal Ekonomik Destek alan ailelerin sayısı bir ayda 2,2 milyon artış kaydetmiştir. Bu sayının artacağı muhakkaktır ve bu ailelere yapılan yardım bir kereye mahsus olmamalı, belirlenen aralıklarla aileler desteklenmelidir.
2. Küçük, orta ve büyük ölçekli işletmeler için sağlanan vergi, SGK primleri ve kredi geri ödemelerinin ertelenmesi veya yeni kredi temini gibi destekler, bürokratik süreçler ve ilgili kurumların uygulamaları nedeniyle beklenen şekilde hayata geçmemektedir.
- Destekler gerçek ihtiyacı olan işletme ve firmalara ulaşmamaktadır. Bu sorunlar ivedilikle giderilmelidir.
  - Ertelemelerin süresi yeterli değildir. Erteleme yerine bu süre zarfında vergi ve SGK primleri alınmamalıdır.
  - KDV iade talepleri her zamankinden daha hızlı bir şekilde yerine getirilmelidir.
  - Kredi erteleme ve yapılandırılmalarının, devlet tarafından da sağlanacak desteklerle daha uygun maliyet ve teminat koşullarıyla, daha uzun vadeli olarak ve hızlı bir biçimde yapılması sağlanmalıdır.
  - İşletmelerin çok sayıda ve dağınık yapıda olan destek mekanizmalarına ilgili kurumların yer aldığı bir masa üzerinden erişimi ya da yönlendirilmeleri sağlanmalıdır.

- Sistemin işlemlerini sağlayacak aracı kurumlar olan SGK, İŞKUR ve kamu- özel bankalarda çalışan ve mevzuatı uygulamaktan sorumlu kişiler, yeni çıkan desteklerle ilgili yeterli düzeyde bilgi sahibi kılınmalıdır.
  - Vatandaş veya şirketler devlet desteklerine erişimde mevzuatı uygulayıcı aracı kurum ya da çalışanı engeline takılmamalı, tüm vatandaşlar eşit şartlarda fonlara ve sağlanan imkânlara erişebilmelidir.
3. Sanayi, ticaret ve ihracat alanlarında faaliyet gösteren meslek örgütleri sahip oldukları mali kaynakları, temsil ettikleri sektörleri en düzeyde destekleyecek şekilde kullanılmalıdır.
4. Daha önce yaptığımız öneriler içinde yar alan elektrik, su ve doğalgaz faturalarının ertelenmesi uygulaması hayata geçirilmelidir. Faturaların geçen ayların ortalaması şeklinde alınmasının, açık olmayan iş yerleri için sebep olduğu zorluk ve sorunlar giderilmelidir.
5. Açıklanan paketlerde nakit akışı, krediler, vergi ve diğer mali yükler konusunda tedbirler yer almaktadır. Türkiye’de çeklerin ödeme sistemindeki önemi dikkate alındığında, krizden yoğun olarak etkilenen sektörlerdeki firmaların çeklerinin ödemelerinde aksaklıkları önleyecek mekanizmaların geliştirilmesi de önem taşımaktadır.
6. Açıklanan paketlerde de çiftçilerimize yönelik tedbirler ve gıda arzı zincirinin kesintisiz işlemesine ilişkin tedbirler çok yetersiz kalmıştır. Deva Partisi olarak aşağıdaki önlemlerin ivedilikle hayata geçirilmesini öneriyoruz:
- Üreticilerimizin bahar ve yaz dönemi için dikim yapacakları bugünlerde, Bakanlıkça Tarım Kredi Kooperatifleri ve diğer üretici birlikleri üzerinden tohum, ilaç, gübre, elektrik ve akaryakıt gibi girdiler için destekler artırılarak sürdürülmeli ve ödemeleri de geciktirilmemelidir.
  - Üretici ve gıda sanayi ciddi bir mali darboğazda. Çiftçiler hâlen geçen yılın üretiminin desteklerini tam olarak alamadılar. Dolayısıyla 2019 yılı destekleme ödemelerinin tamamı acilen ödenmeli, 2020 destekleri avans olarak verilmelidir.
  - Çiftçilerimizin borçlarını geri ödeme konusunda ilave kolaylıklara gidilmelidir.
  - Tarımsal işletmelere kolay erişilebilir, ipoteksiz, KGF benzeri faizsiz ya da çok düşük faizli ve kredi taksit ödemelerinin bir üretim sezonu sonrası başlayacağı biçimde tarımda “Üretime Devam Kredisi” hızla hayata geçirilmelidir.

- Yaklaşan meyve hasadı ve yaz dönemi üretim sezonu hazırlığının yapılması nedenleriyle acilen mevsimlik işçilerin üretim bölgelerine sorunsuz bir şekilde ulaşımı sağlanmalı, işçilerin uygun yerlerde (köy evleri, köy okulları, köy düğün salonları gibi) konaklatılması ve Kızılay'ın alt yapısından faydalanması sağlanmalı, sağlık kontrollerinin hemen il sınırına girişte yapıp sonuçlarının işverenler üzerinden çok iyi takip edilmesi gerekmektedir.
  - İnsanların market ve pazar yerlerinden uzak durmalarına bağlı olarak sebze meyve tüketiminde azalma görülmüştür. Sebze ve meyve üreticileri için destek mekanizmaları devreye sokulmalıdır.
  - Gıda arzı zincirinde ortaya çıkabilecek sorun ve aksamaların büyük risk oluşturduğu, ancak bunun tam anlamıyla anlaşılamadığı kanısı yaygındır. Bu kanı ivedilikle izale edilmeli ve daha önce önerdiğimiz gibi, temel gıda ve tarım ürünlerindeki tedarik zinciri mutlaka ama mutlaka çalışır vaziyette tutulmalıdır.
7. 31 Aralık 2019 sonrasında hükümetlerin tedbir niteliğinde uyguladıkları ülkelere giriş çıkış yasakları, salgının tespit edildiği bölgelerde uygulanan karantinalar, iptali söz konusu olan uluslararası çapta spor ve sanat etkinlikleri, kongreler ve seyahat kısıtlamaları gibi turizm sektörünü doğrudan etkileyen özel önlemler turizm sektöründeki faaliyetleri tam anlamıyla durma noktasına getirmiş; yazaya yönelik mevcut rezervasyonlar ve turlar iptal edilmiştir. Ülke ekonomisinde önemli bir yeri olan, yüzlerce yan sektöre iş hacmi yaratan ve önemli bir istihdam kaynağı olan sektörün ciddi anlamda desteklenmesi gerekmektedir. Demokrasi ve Atılım Partisi olarak aşağıdaki önlemlerin ivedilikle hayata geçirilmesini öneriyoruz:
- Tüm sektörün (otel, acente, havayolu şirketleri) mevcut borçlarının yapılandırarak minimum 36 ay olacak şekilde uzun vadeye yayılmalıdır.
  - Turizm çalışanlarının işsiz kalmaması ve kalifiye işgücünün kaybedilmemesi açısından yıl sonuna kadar devlet tarafından ücret desteği sağlanmalıdır.
  - Turizme ilişkin tüm vergi, stopaj, ecrimisil bedelleri yıl sonuna kadar alınmamalıdır.
  - Seyahat acentalarının önceden ödemiş olduğu havayolu bilet, tren, konaklama ve benzeri ödemelerinin iptaller nedeniyle iadeleri sağlanmalıdır.
  - Kriz sonrası sektörün hızlı toparlanabilmesi için reklam ve pazarlama desteği verileceği şimdiden açıklanmalıdır.

8. Koronavirüs salgınının bizleri evlerimizde kalmaya zorladığı, kamusal alanlardan, sevdiğimizden uzakta kaldığımız bu dönemde, kültür ve sanat aktörlerimizin bireysel ve toplumsal umut ve direncimizi güçlendirdiği aşikârdır. Kültürel alanın tüm bileşenlerinin ve aktörlerinin koronavirüs salgını sürecinde ivedi şekilde desteklenmesi ve zaten kırılgan olan ekosistemin salgın sonrası yeniden ayağa kaldırılması amacıyla aşağıdaki tedbirlerin alınmasını önemli görmekteyiz:

- Edebiyat, müzik, sahne sanatları, performans sanatları, güzel sanatlar ve tasarım alanında faaliyet gösteren ve serbest çalışan sanatçı ve sanatçı atölyelerinin iş ve fırsat kayıplarının tespit edilerek kira desteği, sosyal güvenlik desteği ve asgari maddi destek imkânları seferber edilmelidir.
- Sanatçıların işsizlik sigortası fonu ve diğer sosyal güvenlik imkânlarından yararlanmasını engelleyen mevzuat eksikliğinden ve uygulamadan kaynaklı sorunları hızla çözüme kavuşturulmalıdır.
- Sanat üretim süreçlerinde yüksek teknoloji altyapısı kullanan ve serbest çalışan bireysel sanatçıların, startup veya kuluçka merkezlerinin, dijital medya ajanslarının, kayıt stüdyolarının, ortak çalışma altyapısı sunan iş modellerinin faaliyetlerinin desteklenmesi amacıyla kredi destek paketleri, vergi, KDV indirimi ve asgari maddi destek imkânları sağlanmalıdır.
- Bağımsız tiyatroların ve sahne sanatları alanında faaliyet gösteren kurumların 2019-20 sezonunda iptal ettikleri projelerden kaynaklı kayıplarının giderilmesi, kira ve stopaj desteği sağlanması, mevcut kredi ödemelerinin ertelenmesi ve KGF desteklerinden istifade etmeleri sağlanmalıdır.
- Sinema, görsel medya ve dijital sanatlar alanında faaliyet gösteren atölye, ajans ve prodüksiyon şirketlerinin, basılı ve online yayın yapan sanat dergilerinin iş ve fırsat kayıplarının tespit edilerek kira desteği, sosyal güvenlik desteği ve asgari maddi destek imkânları sağlanmalıdır.
- Koronavirüs salgını sebebiyle meydana gelen sosyal izolasyon sürecinde sanatsal faaliyetlerini online platformlarda göstermeyi ve sergilemeyi amaçlayan sanatçıların dijital altyapı kullanmaları ve bunun ekonomik koşulları desteklenmelidir.

9. Uzaktan erişim dolayısıyla internet hizmetlerinin başta eğitim amaçlı olmak üzere yoğun olarak kullanıldığı bu dönemde internet hizmeti sağlayıcıların kotalar konusunda daha esnek olmaları sağlanmalıdır.
10. İnternet kullanımı ve temizlik malzemeleri üzerindeki KDV oranı düşürülmelidir.
11. Bu krizle mücadele sürecinde tedariki elzem olan malzemelerin teminini zorlaştıracak müdahalelerden kaçınılmalıdır.
12. Bu krizle mücadelede ciddi tutarda bir ek kaynağa ihtiyaç olacaktır. Ancak, kaynak konusunda ümitsizliğe kapılmaya gerek yoktur. Hem içeride hem de dışarıda bu krizi aşmak için gerekli kaynaklar mevcuttur.
  - İç kaynak bulma hususunda öncelik, acil ve zaruri olmayan kamu harcamalarının derhâl ve ciddi biçimde kısılmasına verilmelidir. Bu çerçevede, maaş, sosyal yardımlar, çiftçilere ödemeler gibi harcamaların dışında kalan yatırım, cari ve diğer transfer harcamalarında ciddi oranda kesintiye gidilmelidir. Yapımına başlanmamış, acil olmayan ve ertelenebilecek nitelikteki projeler durdurulmalıdır.
  - Çok güvenilir ve tutarlı bir orta vadeli program ile desteklenmeden, kaynak temini için Merkez Bankasının kullanılması öncelikle döviz kurları, ilerleyen aşamalarda ise enflasyon üzerinde ciddi baskı oluşturacaktır. Bu olumsuz etkilerin sınırlandırılması için hükümet ivedilikle böyle bir orta vadeli program ve bütçe hazırlamalı, orta vadede mali disiplinin sağlanacağı ve sorumlu politikalar uygulanacağı konusunda çok güçlü ve bağlayıcı şekilde taahhüt altına girmeli, iç ve dış yatırımcılar nezdinde güven oluşturmalıdır.
  - Güven oluşturmada en kilit husus şeffaflık ve katılımcılıktır. Bu krizin ekonomimiz üzerindeki etkilerine ilişkin değerlendirmeler, tahminler ve olası riskler gerçekçi, tutarlı ve şeffaf bir biçimde kamuoyu ile paylaşılmalı, alınması gereken ilave tedbirler bütüncül bir yaklaşımla ve ortak akla dayalı olarak belirlenmelidir.
  - Petrol fiyatlarının gerilemesi Türkiye açısından olumlu bir etki doğuracak olmakla birlikte, turizm gelirleri ve dış talepteki gerilemeye bağlı olarak ihracatta yaşanacak olumsuzluklar nedeniyle cari işlemler dengesi üzerinde baskı ortaya çıkaracaktır. Diğer yandan, dış borç ödemelerinin yüksekliği ve dış finansman imkânlarının sıkışması sonucunda toplam ödemeler dengesi üzerindeki baskı daha da artacaktır. Bu çerçevede, daha önceki açıklamamızda vurguladığımız gibi, uluslararası kuruluşlar ve rezerv döviz sağlayıcı merkez bankaları başta olmak üzere, swap pencereleri gibi döviz likiditesine erişim imkânlarındaki

gelişmeler yakından takip edilmeli, bu yöndeki çalışmaların içinde aktif biçimde yer alınmalı ve oluşturulacak imkânlardan azami ölçüde yararlanılmalıdır.

13. Bu krizle mücadele edilirken, temel hak ve özgürlüklerin özüne dokunulmaması, demokratik değerlerin korunması, içe kapanan ve korumacı yaklaşımlardan kaçınılması, sermaye hareketlerinin kısıtlanması ya da kontrolü yoluna gidilmemesi ve şeffaflığa en üst düzeyde riayet edilmesi kritik önem taşımaktadır.

14. Kamu ve özel sektördeki tüm kurumlarımız, ülkemizin koronavirüs salgını sonrası oluşacak yeni ekonomik, finansal ve ticari ortama en kısa sürede ve rekabetçi bir biçimde uyumunu sağlayacak sektörel ve kurumsal yapılanma çalışmalarını süratle ele almalı ve sonuçlandırmalıdır.

Kamuoyuna saygıyla duyurulur.